

себе. Вона ніколи не давала мені «разуверитись» в її любові... але... її легковажність та зрадливість згубили мене». Мова йшла про те, що Марко Вовчок на той час вже віддала перевагу Тургенєву.

Не минуло багато часу, як 1860 рік приніс для Куліша два нових знайомства й два нових романи — чернігівський роман з Параскою Федорівною Глібовою, дружиною Леоніда Глібова, відомого байкаря, та полтавський роман з Ганною Павлівною Рейтель.

Ще багато цікавих подробиць стосунків П. О. Куліша з жінками знайде читач у книжці В. Петрова «Романи Куліша». Вона викличе інтерес у широкого кола читачів.

Ірина КАГАНОВА.

Є І БОРЗНЯНСЬКИЙ ЛІТОПИС!

Історія України сьогодні — одна з найбільш занедбаних українознавчих дисциплін. Протягом десятиліть, а то й сотень років імперія робила все, щоб позбавити нас минулого, деформувати його і пристосувати до великодержавної імперської історії. А місцеві «князьки», щоб догодити центру, боролись не тільки проти власної національної незалежності, а й проти власної культури, мови, історії.

Особливо занедбаною була історія окремих регіонів.

Тому з великим задоволенням і вдячністю сприймається книга М. Москаленка «На берегах Борзни-ріки». Це перша спроба зібрати по крупіці все написане і не-написане про історію борзнянського краю, заповнити, бодай частково, ті великі прогалини, що існують у вітчизняній історії. Автор опрацював багато архівних матеріалів, документів, окремих публікацій, свідчень і спогадів сучасників.

Робота написана в стилі роздуму. Тут багато власних висновків, аргументованих припущень. Автор прагне об'єктивно аналізувати історичні процеси і факти, мислить по-сучасному, у відповідності із зміною критеріїв і підходів української історичної науки до минувшини свого народу.

Усі розділи рівноцінно важливі й цікаві, проте особливий інтерес становить частина друга «Люди і роки». Розділи насичені маловідомою інформацією про наших славних земляків.

Робота борзнянського журналіста — гарний посібник для вчителів та школярів.

Іван ПРОЦЕНКО.

СВЯЩЕННЕ ЗАКЛИНАННЯ СЛІДУ,

або Сторінки діяльності чернігівського антифашистського підпілля

Кілька літ тому я мала добру нагоду познайомитися з рукописом книги звідувочої відділом краєзнавства обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Короленка Людмили Студьонової «Не склонившие головы». Він був високо оцінений літераторами. І, зокрема, письменником Борисом Гусевим, який писав: «Рукопис заслуговує серйозної уваги. Автор зби́рала великий матеріал про героїв чернігівського підпілля і систематизувала його, знайдена моральна авторська позиція. І це — результат великої роботи...».

Та книзі, на жаль, не судилося побачити світ. Але Людмила Валентинівна не полишила цю справу, продовжувала пошук.

Велику дослідницьку роботу вів і журналіст з обласної «молодіжки» «Гарт» Яків Ковалець.

Окремі публікації обох з'являлися час від часу в місцевій періодиці. А пошук тривав понад два десятиліття. Ретельно вивчалася складна ситуація в Чернігові за часів фашистської окупації. До багатьох документів про окупаційний режим шлях був закритий, що значно ускладнювало роботу, створювало додаткові труднощі. І все ж, об'єднавши зусилля, Л. Студьонова та Я. Ковалець зуміли зробити ветеранам війни, усім чернігівцям напередодні 50-ліття Великої Перемоги чудовий подарунок: вийшла друком їх спільна книга «Заклинання сліду» (Начерки про антифашистське підпілля у Чернігові), побудована на достовірних даних — архівних документах, спогадах учасників тих подій, очевидців.

І хоча автори зазначають, що не претендують на вичерпний показ безкомпромісної боротьби чернігівців з ненависним ворогом, книга вражає надзвичайною достовірністю, глибокою аналізою, об'єктивністю та ретельною перевіркою подій і епізодів тієї пори.

Напередодні загарбання гітлерівцями Чернігова у лічені дні й тижні міським ком- партії на чолі з Ф. І. Коротковим докладав багато зусиль до організації підпільних месницьких груп у місті, діяльність яких починалася в дуже нелегких трагічних умо- вах. Перші зв'язкові підпільного об'єкту партії потрапили до рук фашистів і заги- нули в катівнях. Але Чернігів все-таки героїчно боровся з окупантами. Місцеві під- пільники створювали окремі групи, встановили зв'язок з розвідгрупою Червоної Ар- мії, керованою К. С. Гнідашем (Кімом), із антифашистськими організаціями Яцівсь- кого та Подусівського концтаборів, вели агентурну розвідку, брали участь у дивер- сях на залізниці, шляхах, на важливих об'єктах (зокрема, ТЕЦ, заводі «Жовтневий молот»), псували обладнання, створювали аварійні ситуації, рятували жінок та дівчат від вивезення на каторжні роботи до Німеччини.

«З червня до вересня 1943 року підпільники станції Чернігів, якими керував Гри- цько Маркін, засипали піском 52 букси вагонів, пустили у повітря поїзд на перегоні Левковичі — Малейки з пошкодженням двоколосової колії, з перервою руху на дві доби, чотири рази виплавили паровозні букси, 12 разів мінували поїзди і паро- вози...».

Місто, в якому лютувала «Зондеркоманда-4А», боролось, стікаючи кров'ю. У катівнях гинули народні месники. І серед них підпільники Петро Роговський, Петро Сірий, Микола Галанов.

Для знищення партизанів і підпільників до Чернігова з Франції прибула 399 ні- мецька оберфельдкомендатура.

І скільки б не тривали суперечки про чернігівське підпілля, автори на основі достовірних документальних джерел переконують читачів, що боротьба була без- компромісною, що кожен крок підпільників був між життям і смертю, що групи, об'єднані Олександром Михайленком, зробили чималий внесок у загальнонародний двобій з коричневою фашистською чумою. Тож не варто сьогодні так скептично до- скупуватися до кількості розклеєних листівок, дискутуючи про ефективність дрібних диверсій чи саботажу, масштабність тих чи інших операцій. Схилюмо голови перед пам'яттю полеглих, вклонімося їх подвигу, усвідомлюючи, що вони наближали Пе- ремогу, як могли, поклавши життя на оltар незалежності рідного народу.

А «Заклинання сліду» візьмуть до рук всі, кому не байдужа грозова історія на- шого народу.

Ольга ЧЕРНЯКОВА.

ВИДАННЯ ПРО САМОБУТНЮ УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ

У 1994 р. столичне видавництво «Либідь» презентувало книгу «ІСТОРИЯ УКРА- ІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ». Ця ґрунтовна праця створена видатними українськими вчени- ми та мистецтвознавцями Іваном Крип'якевичем, Володимиром Радзкевичем, Ми- колою Голубцем, Степаном Чарнецьким та Василем Барвінським у 30-ті роки. В яс- кравій та доступній формі автори подають основні відомості про розвиток україн- ського письменства, образотворчого мистецтва, театру та музики від давніх часів до першої третини ХХ століття.

Перший розділ книги «ПОБУТ» підготовлений професором Іваном Петровичем Крип'якевичем (1886—1967). У період застою більшість його праць замовчувалась, основний науковий доробок пильно оберігався у спецфондах. Сьогодні ім'я профе- сора, як і десятків інших вчених, поступово повертається у плани видавництва, на сторінки журналів. Цей розділ книги знайомить читачів зі звичаями і традиціями на- шого народу протягом віків. Автор розповідає про давні вірування слов'ян, введення християнства, заснування монастирів, ведення домашнього господарства, розви- ток промислів, торгівлі, в тому числі і на Чернігівщині. Цікаво подаються описи панської садиби, селянської хати, одягу, а також української кухні, притаманної Придесенню. Яскраво змальовано святкування весілля, народини дитини, хрещення, наведені найбільш поширені слов'янські імена для чоловіків та жінок. Не обминув увагою автор і стану освіти в Україні. Читач має змогу ознайомитись із матеріалом про колеґіуми (в т. ч. і в Чернігові), Острозьку та Києво-Могилянську академії, а також про початкові школи, шкільні звичаї, перші гімназії. Варто звернути увагу на матеріал про козацьку державу, започатковану Запорізьким Військом, про місце і роль гетьмана і старшини, про гетьманську столицю в Чигирині, Батурині, Глухові.

У другому розділі книги «ПИСЬМЕНСТВО» автор Володимир Радзкевич розгля- дає вплив візантійської культури на українську літературу, а також неабияке значен- ня для українського письменства західноєвропейської літератури та культури. Це яскраво позначилося на перекладі Св. Письма — Пересопницького Євангелія (1556 —1561 р.р.). Серед письменників середньої доби розвитку української літератури